

Sue Grafton

Y

ISBN 978-90-225-7055-5
ISBN 978-94-023-0911-9 (e-book)
NUR 330

Oorspronkelijke titel: *Y is for yesterday*
Vertaling: Jacques Meerman
Omslagontwerp: Baqup
Omslagbeeld: Shutterstock
Zetwerk: Mat-Zet bv, Soest

© 2017 Sue Grafton
All rights reserved.
© 2018 voor de Nederlandse taal: Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Dit boek is opgedragen aan de leden van ons kleine groepje.

De toekomst ligt voor hen open:

Addison en Taylor,

Kinsey en Houston,

Erin en Daniel,

en Jacob.

Leef eerlijk, integer en medemenselijk en roep af en toe
een welgemeend hoera voor jullie stokoude Nana, die
ongelooflijk veel van jullie houdt.

Dankbetuiging

Ik ben oprecht dankbaar voor de onmisbare hulp van de volgende mensen: Steven Humphrey; rechter Brian Hill van het gerechtshof in Santa Barbara; Sam Eaton, gepensioneerd procureur; Joyce Dudley, officier van justitie in Santa Barbara; Paul Ginsberg van Professional Audio Laboratories; Sandy N. Frausto, plaatsvervangend sheriff in Santa Barbara; Harry Hudley, deurwaarder bij datzelfde sherifffkantoor; Dan Duncan, Charmagne Horn en Andrea Veach van Harrods Creek Auto Service in Harrods Creek (Kentucky); Jamie Clark; Florence Michel; kolonel Everette L. Pace met dank voor het ouderwetse Lucky Strike-blikje waarmee Iris zwaait; Patti Gibson omdat ze het graag wilde, en Joey Seay met dank voor zijn royale bijdrage aan het Heuser Hearing and Language Institute in Louisville (Kentucky).

1

De diefstal

Januari 1979

Iris stond met het briefje van de leraar in haar hand bij de balie van het schoolkantoor en verwachtte een uitbrander van meneer Lucas, de conrector. Sinds ze in de herfst op de Climping Academy was gekomen, was ze al twee keer naar hem toe gestuurd. De eerste keer wegens spijbelen tijdens de gymles. De tweede keer wegens roken buiten het studielokaal. Ze wist heel goed dat er speciaal voor de leerlingen aan de andere kant van de campus een rookzone was ingericht, maar die was volgens haar te ver weg om er tussen twee lessen naartoe te gaan. Meneer Lucas was niet onder de indruk. Het was nu begin januari, en ditmaal werd ze berispt omdat ze de kleidingvoorschriften van de school overtrad.

Ze was bereid toe te geven dat zulke briefjes ongeschikt waren om een goede naam te krijgen op een nieuwe school. De jongere leerlingen droegen een uniform, maar de hoogste klassen mochten zelf weten wat ze droegen mits ze binnen de grenzen van het fatsoen bleven. Iris interpreteerde dat als: geen rokken boven de knie, geen kleine topjes, geen shorts, geen T-shirts met een opruiende opdruk en geen slippers of legerkistjes. Ze vond dat ze zich daaraan hield en – natuurlijk binnen redelijke grenzen – mocht aantrekken wat ze wilde. Climp zag dat anders. Volgens de schooldirectie diende iedereen zich bescheiden, respectvol, conservatief en serieus te kleden.

Die ochtend had ze gekozen voor een enkellange, lichtrode fluwelen jurk met een gerimpelde kraag en lange mouwen, een zwarte maillot en rode, hoge gympen. Haar lange, dikke haar had een kleur

die het midden hield tussen kastanjebruin en vuurrood dankzij een mengsel van verschillende kleuren haarverf. Twee grote, zilveren spelden hielden het uit haar gezicht. De brede, leren band rond elke pols was bezaaid met geelkoperen en zilverwitte spijkerkoppen. Die combinatie was echt taboe. Nou, jammer dan.

Mevrouw Malcolm, de secretaresse van de school, reageerde met een hoofdknik op Iris' aanwezigheid maar was niet van plan om haar werk te onderbreken voor de fratsen van een lastige scho-lier. Ze had het druk met de poststukken die ze over de vakjes van de leraren aan het verdelen was. Poppy hielp haar als vrijwilligster en sloeg nietjes door stapeltjes papier. Iris was een groentje aan de adembenemend kakkineuze Climping Academy in Horton Ravine. Ze was er alleen toegelaten omdat haar vader daar was ingehuurd om voorbereidende wiskundelessen aan nieuwelingen te geven en het hockeyteam te coachen. Het schoolgeld bedroeg twintigduizend dollar per jaar en dat hadden haar ouders nooit kunnen betalen, maar omdat haar vader er werkte, stuurde het Climp geen rekening.

De laatste middelbare school die ze bezocht had, stond in een 'gemengde' wijk van Detroit. Dat betekende: drugs, boefjes en vandalisme, waarin ook Iris wel eens de hand had gehad. Ze was uit Michigan weggesleept en ondanks haar protesten aan de Westkust gedumpt. Californië was verschrikkelijk. Ze had er surfers, dope en vrijdenkers verwacht, maar zo te zien was het er net zo benepen als waar ook. De Climping Academy was niet te geloven. In totaal driehonderd leerlingen zaten daar van de kleuterschool tot aan hun eindexamen met één leraar op elke negen leerlingen. Van die leerlingen werd veel verwacht, en de meesten maakten dat ook waar – uiteraard. Iedereen had een rijke pappie en mammië en kreeg van alles het beste: buitenlandse reisjes, ongelimiteerd kleedgeld, privélessen schermen en tennissen en wekelijkse afspraken met psychiaters – wat bijvoorbeeld nodig was als zo'n verwend nest een splinter-nieuwe vw kreeg in plaats van de BMW waarop ze haar zinnen had gezet. Haar ouders twijfelden nog vaak over de wijsheid om haar naar een privéschool te sturen en hadden het dan over groepsdruk

en de gevaren van het materialisme. Ze vonden zichzelf namelijk geweldige bohemiens.

Haar klassenlerares mevrouw Rubio had één blik op haar kleding geworpen en toen gezegd dat ze zich thuis moest gaan omkleden. Toen Iris tegenwierp dat ze geen vervoer had, zei de lerares dat ze dan maar de bus moest nemen. Hè? Iris wist niets over bussen, dus wat moest ze nu? Anders dan de meeste andere leerlingen woonde ze niet in het oude, aanstellerige Horton Ravine. De verhuizing van Michigan naar Californië was een schok geweest. Huizen waren er krankzinnig duur. Haar ouders hadden een raar bouwval in de Upper East Side gekocht en zaten nu hun leven lang aan de hypotheek vast. Echte bohemiens, maar niet heus. Iris was hun enige kind. Ze hadden eigenlijk nooit kinderen gewild en peperden haar dat regelmatig in. Haar moeder had haar eileiders tegen het advies van de dokter in op haar vijftwintigste laten dichtbinden, en ontdekte daarbij dat ze zwanger was. Man en vrouw stonden toen voor de loodzware beslissing over een abortus, en vonden uiteindelijk dat één kind moest kunnen. Ze roemden – vaak in Iris' aanwezigheid – hun eigen stijl van opvoeden, grotendeels bestaande uit de bevordering van haar onafhankelijkheid, dat wil zeggen: haar vermogen om zichzelf te vermaken en bijna niets te vragen.

Haar moeder was een afgestudeerde politicoloog en gaf parttime les aan het Santa Teresa City College. Twee middagen per week was ze bovendien vrijwilliger in een abortuskliniek, waar ze de 'baas in eigen buik'-gedachte bevorderde. Vrouwen moesten de baas over hun eigen lichaam zijn en al hun kansen kunnen behouden zonder de last van ongewenst nageslacht.

Iris had de levensstijl van Horton Ravine leren kennen en schaamde zich voor haar eigen bestaan. Haar ouders waren voorstanders van rommel en wanorde. Ze dachten misschien dat rotzooi een intellectuele superioriteit verried. Iris kon zich niet herinneren wanneer ze voor het laatst met hun drieën gegeten hadden. Vuile borden bleven gewoon in de gootsteen staan want haar ouders voelden zich daarboven verheven. Ook afstoffen en stofzuigen waren te platvloers. Vuile was bleef gewoon liggen. Als iemand er niet meer tegen kon en een lading

wasgoed in de machine deed, bleef het resultaat op de bank in de woonkamer liggen en werd eruit gehaald wat op dat moment nodig was. Iris deed haar eigen was. Haar ouders vonden het uitbuiting van de arbeidersklasse om huishoudelijke hulp in te huren, en zo bleef er heel wat liggen. Iris' slaapkamer was de enige nette plek in huis, en een groot deel van haar vrije tijd trok ze zich daar terug.

Meneer Lucas verscheen in de deuropening van zijn kantoor en gebaarde dat ze binnen moest komen. Hij was een knappe, rustige, ontspannen en competente man. Zijn haar was zo blond als het Californische strand en zijn gezicht had leuke rimpels. Hij was lang, slank en een liefhebber van wollen gilets en overhemden met opgerolde mouwen. Hij gooide een archiefmap op zijn bureau, ging zitten en vouwde zijn handen boven zijn hoofd. 'Mevrouw Rubio heeft bezwaar tegen je kleding,' merkte hij op. 'Ga je soms naar een verkleedpartij?'

'Weet ik veel.'

'Sinds het begin van het schooljaar is dit al de derde klacht over je. Ik begrijp die systematische rebellie niet.'

'Hoezo systematisch? Ik heb maar twee dingen verkeerd gedaan.'

'Met vandaag erbij zijn het er drie. Je bent hier om te leren, niet om het schoolgezag te tarten. Snap je eigenlijk wel wat een fantastische kans je hier krijgt?'

'Kan me geen flikker schelen. Al mijn vriendinnen zijn in Detroit. Het spijt me echt, meneer Lucas, maar het is hier niet te harden.'

Ze zag dat meneer Lucas bereid was haar grove woordkeus door de vingers te zien, vermoedelijk omdat haar taalgebruik niet aan de orde was. 'Ik heb nog even in het archief geneusd. Op je vorige school deed je het prima. Hier lig je op ramkoers. Je mist je vriendinnen. Dat snap ik. Ik snap ook dat Californië niet meevalt als je de Midwest gewend bent. Je kunt zo doorgaan, maar daarmee heb je alleen jezelf. Begrijp je dat?'

'Wat wilt u daarmee zeggen? Moet ik na drie klachten van school?'

Hij glimlachte. 'Zo makkelijk geven we het niet op. Je zit hier nog drie jaar, of je dat nou leuk vindt of niet. We willen graag dat het prettige en productieve jaren worden. Kun je dat aan?'

'Zal wel.'

Ze sloeg haar blik neer. Om de een of andere reden vond ze die milde toon pijnlijk. Meneer Lucas klonk oprecht bezorgd en maakte het daarmee nog erger. Ze wilde zich niet thuis voelen op deze school. Ze wilde zich niet aanpassen. Ze wilde alleen maar terug naar Detroit. Daar werd ze aanvaard zoals ze was. Op dat moment drong tot haar door dat ze haar eigen strategie voor zulke situaties aan het vergeten was. Het was haar truc om zielig te kijken en haar overtreding met veel bombarie uit te leggen, wat gelogen kon zijn of niet. In een onstuitbare woordenstroom moest ze minstens twee keer haar excuses aanbieden en zo oprecht mogelijk klinken – terwijl het haar totaal koud liet. Het geheim was: verzet je niet, en die techniek had altijd goed gewerkt. Bij verzet gingen volwassen types alleen maar nog meer preken.

Ze mompelde: ‘Maar mijn kleren dan? Ik kan niet rijden. Hoe kan ik me dan thuis gaan omkleden?’

‘Daar weet ik wel iets op. Waar woon je?’

‘Upper East Side.’

‘Wacht even.’

Hij stond op, liep naar de deur van zijn kantoor, maakte hem open en stak zijn hoofd erdoor. ‘Mevrouw Malcolm, kan ik Poppy een half uurtje van u lenen? Iris moet even naar huis. Dat is heen en terug hooguit een minuut of dertig.’

‘Natuurlijk. Als zij dat ook wil...’

‘Graag zelfs.’

Iris voelde haar hart bonken. Poppy was een van de populairste meisjes op school en had zo veel status dat Iris nauwelijks de moed had om iets tegen haar te zeggen. Bij de gedachte om tien (laat staan dertig) minuten bij zo iemand in een rijdende auto te zitten, raakte ze bijna in paniek.

Eenmaal op het parkeerterrein keek Poppy haar grijnzend aan. ‘Toffe kleren, meid. Ik wou dat ik dat durfde.’

Ze stapten in Poppy’s Thunderbird. Zodra Iris het portier hard achter zich dicht had getrokken, haalde ze een ouderwets Lucky Strike-blikje uit haar tas. Het zat vol strakgerolde joints. Rollen kon Iris als de beste. ‘Doe je mee?’

‘Ja, lekker!’ zei Poppy.

Het was toen januari. Het tweetal was sindsdien onafscheidelijk geweest, en het moet gezegd dat Iris’ gedrag drie maanden lang onberispelijk bleef.

Ze verdween elke middag naar Poppy’s huis, zogenaamd om te studeren maar in werkelijkheid om wiet te roken en de drankkast van Poppy’s ouders te plunderen. Iris was een geniale barvrouw en mixte alles wat ze bij de hand had. Haar jongste creatie noemde ze een ‘vlammenwerper’ en daarvoor mengde ze Kahlúa, bananenli-keur, crème de menthe en rum. Poppy’s ouders dronken geen rum en hadden de fles alleen in voorraad voor het geval een gast erom vroeg. Poppy’s vader was thoraxchirurg, haar moeder administra-teur in een ziekenhuis. Ze maakten allebei lange dagen en praatten en roddelden voornamelijk over medische zaken. Poppy had twee oudere zussen, die hun *college*-tijd al achter de rug hadden. De ene studeerde nu medicijnen, de andere werkte voor een farmaceutisch bedrijf. Iedereen in het gezin had zichtbaar succes. Poppy zelf was een nakomertje en maakte haar opwachting pas toen haar moeder allang bevrijd dacht te zijn van luiers, tandjes krijgen, kinderartsen, ouderavonden en voetbaltrainingen. Ze was dus net zo’n buitenstaander als Iris. Het was of een ruimteschip hen had achtergelaten om hen door verbijsterde aardbewoners zo goed mogelijk te laten grootbrengen.

De twee meisjes hadden meestal niemand om zich heen. Ze be-stelden pizza’s of andere maaltijden die bij Poppy werden afgele-verd, en zij betaalde met een creditcard. Poppy kon gelukkig rijden en zette Iris vaak om tien uur ’s avonds thuis af. Iris’ ouders zeiden daar nooit iets van en waren waarschijnlijk blij dat ze een vriendin had met wie ze liever omging dan met hen.

In april wist Iris niet wat ze hoorde toen ze alweer bij de conrector moest komen. Wat had ze nou weer uitgehaald? Niemand had zich over haar beklaagd. Ze voelde zich onrechtvaardig behandeld en veel te weinig gewaardeerd. En ze had nog wel zó haar best gedaan om zich netjes te gedragen en niet op te vallen.

Zelfs mevrouw Malcolm bleek verbaasd. ‘Jou heb ik al een tijdje niet gezien. Wat is er aan de hand?’

‘Niks. Ik was gewoon met mijn eigen dingen bezig en krijg een briefje dat ik bij meneer Lucas moet komen. Geen idee waarover.’

‘Ik evenmin.’

Iris nam plaats op een van de houten banken, die voor al dan niet boetvaardige overtreders bestemd waren. Ze had haar boeken en ringband bij zich en kon dus na de schrobbering meteen naar haar volgende les, die over wereldgeschiedenis ging. Ze sloeg haar ringband open en deed of ze haar aantekeningen bekeek, maar ze had stiekem alleen belangstelling voor de secretaresse, die papieren uit enveloppen van manillapapier aan het halen was. Ze wist wat het waren: de examenvragen die de studenten aan het begin en einde van het derde jaar moesten beantwoorden om hun vorderingen bij wiskunde en Engels te bepalen. Poppy zeurde er al wekenlang over, want als ze niet slaagde, moest ze vernederende bijlessen volgen. Van de resultaten kon zelfs afhangen of de derdejaars werd toegelaten tot de eindexamenklas. Iris vroeg zich af of ze geen exemplaar te pakken kon krijgen. Dat zou een geweldige oplossing zijn.

Poppy was inmiddels haar beste vriendin en was heel ijverig maar niet echt briljant. Iris kende Poppy's beperkingen maar negeerde ze in het belang van haar status op school. Poppy's vriendje Troy Rademaker zat in ongeveer hetzelfde schuitje. Hij haalde de hoogste cijfers maar durfde ook niet met iets anders thuis te komen omdat hij een beurs had die hij niet in gevaar mocht brengen. Hij en Austin Brown waren bovendien genomineerd voor de Albert Climping Memorial Award, een prijs die elk jaar aan eerste-, tweede-, derde- en vierdejaars werd uitgereikt voor hun academische en sportieve prestaties en sociale activiteiten. Austin Brown was de onofficiële maar onbedreigde leider van de derde klas – bewonderd maar evenzeer gevreesd om zijn bijtende opmerkingen over klasgenoten.

Poppy was niet uitgesproken knap maar wel stijlvol en geliefd. Haar grote probleem was haar huiswerk. Ze hoorde tot de twijfelgevallen. Elk jaar kostte het de leraren veel hoofdbreken om haar te laten overgaan ondanks het feit dat ze belangrijke vakken niet echt

beheerste. Dat had altijd in haar voordeel uitgepakt zodat ze bijbleef bij klasgenoten die ze al vanaf de kleuterschool kende. Het probleem was alleen dat de basis waarop ze overging steeds wankeler werd. Haar schoolwerk werd daardoor ook steeds moeilijker en ondoordringelijker. Poppy wisselde haar gevoelens van frustratie al een tijdje af met aanvallen van wanhoop. Iris vond het haar taak om Poppy's gedachten af te leiden van haar schoolmisère. Vandaar de wiet en het junkfood.

Iris kon zich niet voorstellen wat meneer Lucas van haar wilde. Ze was al maandenlang niet berispt en vroeg zich af of hij wel begreep hoeveel inspanning en zelfdiscipline dat kostte. Ze had best een schouderklopje verdiend als erkenning voor haar beheerste en volwassen gedrag. Spontaniteit was veel makkelijker. Het was heerlijk om je vrij te voelen, impulsief te handelen en te doen wat in je opkwam.

Meneer Lucas kwam het kantoor in en gebarde naar Iris, die opstond en achter hem aan liep. Hij ging zitten en vroeg verbaasd: 'Wat kan ik voor je doen?'

'Moet ik dat weten? Ik heb van u een briefje gehad dat u me wilt spreken.'

Meneer Lucas keek haar niet-begrijpend aan en wist het toen ineens weer. 'Ach ja, natuurlijk. Sorry. Het gaat eigenlijk niet over jou maar over je vriendin Poppy.'

Iris keek hem belangstellend aan. Dit had ze niet verwacht. 'Wat wilt u weten?'

'Voor haar staat er academisch gezien veel op het spel en we maken ons zorgen over haar dalende cijfers.'

Iris wist niet wat ze hoorde. 'Ik snap er niks van. Wat heeft dat met mij te maken?'

'Ze moet ervoor vechten. Dat weet jij waarschijnlijk net zo goed als ik. Op een rare manier heeft ze jou als rolmodel gekozen.'

'Ja, belachelijk. Hoe kan ik een rolmodel zijn als ik pas veertien ben?'

'Je onderschat jezelf. Jij bent intelligent. Jij kunt je wat minder discipline permitteren omdat je iedereen zonder veel moeite bij-

houdt. Poppy moet er veel harder voor werken dan jij. Volgende week maakt ze haar test, en dan zal ze moeten presteren. Als ze haar niveau niet opkrikt, mag ze niet naar het college van haar keuze, namelijk Vassar.’

Iris lachte. ‘Vassar? Hoe kan dat nou? Ze mag al blij zijn met twee jaar op het City College.’

‘Dat is onze beslissing niet. Het gaat erom dat jij haar fantastisch kunt helpen. Maar dan moet je zorgen dat ze studeert en niet gaat lanterfant. Ze heeft steun nodig.’

Iris zei gekwetst: ‘Ik hoef haar niet te “steunen”. Er is niks mis met haar. Ik snap niet waarom ik de schuld krijg als Poppy zich op school verveelt.’

‘Maar het gaat om meer dan verveling. Toch?’ Hij maakte een rondje van zijn duim en wijsvinger en bracht het naar zijn lippen alsof hij een trek nam van een joint.

Iris liet niets merken maar vroeg zich wel af hoe hij dat in jezusnaam wist. ‘Als u bedoelt dat Poppy en ik wiet roken, dan snap ik niet hoe u daarbij komt want het is gewoon niet waar. In Michigan zal ik dat best een paar keer gedaan hebben, maar ik ben ervan af. Ik weet niks van Poppy. Vraag het maar aan haarzelf.’

Meneer Lucas zei overdreven geduldig: ‘Luister, Iris, ik wil geen ruzie met je maken. Ik vraag alleen je hulp.’

‘Waarbij dan? Moet ik mijn beste vriendin laten stikken? Want dat stelt u toch voor?’

‘Nee, laat haar niet stikken. Trek alleen tijdelijk wat minder met haar op.’

‘Gaat u me nou ook nog vertellen met wie ik mag optrekken?’

‘Ik vraag alleen je hulp. Poppy heeft tot dusver net goed genoeg gewerkt, maar het is kiele-kiele.’

‘En dat is mijn schuld?’ Iris vond het krankzinnig dat ze bij meneer Lucas was geroepen, niet uit waardering voor haar goede gedrag, waarvoor ze erg haar best had gedaan, maar om een stroom valse lofuitingen over zich heen te krijgen in de hoop dat ze Poppy Earl over de streep zou duwen.

‘Je hebt invloed. Je hebt een sterke persoonlijkheid. Zij leert min-

der makkelijk dan jij. Het lijkt me gewoon in haar belang als je eventjes terugtreedt zodat zij zich op haar huiswerk kan concentreren.’

Iris wilde protesteren maar zweeg desondanks. Ze voelde zich blozen bij het idee dat hij haar de schuld gaf van Poppy’s lage cijfers. Nog erger was dat ze een vriendschap moest opgeven om welke reden dan ook. Als Poppy’s rapportcijfers een zetje nodig hadden, waren er andere middelen dan haar laten vallen. ‘Ik zal erover nadenken.’

Meneer Lucas leek verrast dat ze zo makkelijk toegaf. ‘Goed. Fantastisch, bedoel ik. Meer vragen we niet van je. Denk na over wat je voor haar kunt doen, en maak de band wat losser.’

‘Oké.’

Hij ging nog even door maar Iris luisterde al niet meer. Ze was woedend. De school had Poppy’s middelmatige cijfers besproken en wees beschuldigend naar Iris. Alsof die cijfers haar schuld waren. Waar bemoeiden die etters zich mee? Zij en meneer Lucas praatten nog even door. Iris deed of er niks aan de hand was. Maar ze was razend.

Het gesprek was voorbij. Meneer Lucas sloot de deur van zijn kantoor achter haar en zij rende laaiend van woede de gang in. Daar bleef ze staan. Haar woede vernauwde zich. Op de muur tegenover haar, tussen het meisjestoilet en de schoonmaakkast, hing een brandalarm. Dat was makkelijk te bedienen. RUITJE BREKEN, HIER INDRUKKEN. Ze keek naar links en rechts. De gang was leeg. Met de punt van haar geschiedenisboek tikte ze het glas kapot. Ze drukte op de knop, en meteen klonk een oorverdovend alarm. Ze liep een van de hokjes van het meisjestoilet in, ging zitten en zette haar voeten tegen de deur, zodat het hokje leeg zou lijken als iemand onder de deur keek. Voorbij de stille toiletten gingen deuren luidruchtig open en kwamen leerlingen snaterend hun lokaal uit.

Meneer Dorfman, het hoofd van de school, gaf leraren en leerlingen per intercom opdracht om zich ordelijk naar hun aangewezen plaats te begeven. Dat hadden ze al honderd keer geoefend, maar oefeningen werden meestal tevoren bekendgemaakt. Uit de schrille reacties maakte Iris op dat niemand begreep wat dit was. Oefening